

Relacje Królestwa Polskiego z Gospodarstwem Mołdawskim stanowią ważny fragment naszej historii, wymagający jednak szerszego opracowania, w szczególności obejmującego początek XVI wieku. To istotne zagadnienie historiograficzne w odniesieniu do XIV i XV stulecia było w latach 80. i 90. ubiegłego wieku przedmiotem badań Ilony Czamańskiej¹, której przypisać należy wielkie zasługi w zwróceniu uwagi na problematykę tychże relacji oraz upowszechnianiu wiedzy w wymienionym zakresie. Od tego czasu temat nie był aktualizowany ani zgłębiany. Stosunki polsko-mołdawskie dotyczące późniejszego okresu (początków XVI wieku) nie doczekały się gruntownych badań, dlatego w niniejszej pracy postaram się wypełnić tę lukę w historiografii polskiej.

Autorzy dotychczasowych prac koncentrowali się na kwestiach militarnych (dzieła Zdzisława Spieralskiego i Marka Plewczyńskiego) bądź na konkretnych wydarzeniach w historii relacji obu państw, jak bitwa pod Koźminem, która stała się przedmiotem analiz historyków już w XIX wieku (Anatol Lewicki, Antoni Borzemski, Janusz Smołucha, Ovidiu Cristea, Olgierd Górka²), kampania

¹ I. Czamańska, *Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 1996; Eadem, *Mołdawia i Wołoszczyzna w stosunkach polsko-tureckich w XV–XVII wieku*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia” 1989, t. 4.

² A. Lewicki, *Król Jan Olbracht o klęsce bukowińskiej r. 1497*, KH 1893, t. 7; Z. Spieralski, *Po klęsce bukowińskiej 1497 r. Pierwsze najazdy Turków na Polskę*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” 1963, t. 9, cz. 1; O. Górka, *Białogród i Kilia a wyprawa z 1497 r.*, w: *Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, Wydział II, Nauk antropologicznych, społecznych, historii i filozofii, 1932, t. 25; J. Smołucha, *Papiestwo a Polska w latach 1484–1526. Kontakty dyplomatyczne na tle zagrożenia tureckiego*, Towarzystwo Naukowe „Societas Vistulana”, Kraków 1999; Idem, *Kilka uwag na temat wyprawy czarnomorskiej Jana Olbrachta w 1497 r.*, SH 1997, t. 40, nr 3; O. Cristea, *A Strange Tale: King John Albert's Moldavian Campaign (1497) in Marino Sanudo's Diarii*, „Medieval and Early Modern Studies for Central and East Europe” 2013, vol. 5; K. Pietkiewicz, *Mołdawskie, Księstwo*, w: *Britannica. Edycja polska*, T. 27: *Mi-Mu*, red. W. Wolarski, Wydawnictwo Kurpisz, Poznań 2002; K. Pietkiewicz, *Polska*,

obertyńska³ czy potyczki polsko-mołdawskie na Pokuciu (Lucjan Fac, Zdzisław Spieralski, Antoni Borzemski, Tadeusz Korzon, Piotr Bunar, Stanisław Sroka, Stanisław Herbst⁴). Dlatego podjęłam się kompleksowego opracowania tematu z wykorzystaniem materiałów proveniencji tureckiej, rumuńskiej i węgierskiej, dotąd nieznanych na gruncie polskiej historiografii. Dotychczasowe badania przedmiotu pozwalają mi także stwierdzić, że relacje polsko-węgierskie, polsko-litewskie i polsko-mołdawskie były traktowane jako odrębne zagadnienia, niezbędne jest natomiast szersze spojrzenie na problem i osadzenie tych ostatnich w kontekście międzynarodowym. Potrzeba dogłębnej analizy geopolitycznej w ujęciu stosunków polsko-mołdawskich wynika z faktu, iż Mołdawia w XV i XVI wieku była miejscem krzyżowania się wpływów i interesów Polski, Węgier, Turcji oraz Wielkiego Księstwa Moskiewskiego. Chcąc zatem właściwie zrozumieć i zinterpretować relacje Polski z Mołdawią, należy przeanalizować sytuację geopolityczną oraz polityczno-prawną każdej ze stron. W tym celu, obok wykorzystania źródeł i literatury polskiej, niezbędna jest gruntowna analiza źródeł oraz opracowań mołdawskich, rumuńskich, węgierskich, niemieckich (z uwagi na rolę Siedmiogrodu) oraz tureckich. Zagadnienie relacji Polski z Mołdawią na przełomie XV i XVI oraz w pierwszej połowie XVI wieku nie zostało dotąd wystarczająco zbadane. Zapewne jedną z przyczyn był fakt, iż przypadły one na przełom epok średniowiecznej i nowożytnej. Mediawiści często uznają ten okres już za epokę nowożytną, zaś nowożytnicy traktują go jako późne średniowiecze. Moim celem było jednak spojrzenie na relacje polsko-mołdawskie bez tworzenia podziałów na epoki, a jedynie w odniesieniu do wydarzeń istotnych z punktu widzenia obu państw.

w: *Polska – dzieje cywilizacji i narodu*, T. 3: *Monarchia Jagiellonów 1399–1586*, red. M. Derwich, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2003; A. Borzemski, *Siły zbrojne w wołoskiej wojnie Jana Olbrachta, Napoleon V*, Lwów 1928; Idem, *Sprawa pokucka za Aleksandra*, „Przegląd Powszechny” 1889, t. 24, z. 10.

³ Z. Spieralski, *Kamapania obertyńska 1531*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1962; M. Plewczyński, *Obertyn 1531*, Bellona, Warszawa 1994.

⁴ T. Korzon, *Dzieje wojen i wojskowości w Polsce*, T. 1, Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Lwów–Warszawa–Kraków 1923; A. Borzemski, *Sprawa pokucka za Aleksandra*, „Przegląd Powszechny” 1889, t. 24, z. 10; P. Bunar, S. Sroka, *Wojny, bitwy i potyczki w średniowiecznej Polsce*, Universitas, Kraków 1996; L. Fac, *Południowo-wschodni teatr działań wojennych w latach 1497–1509*, „Rocznik Przemyski” 2007, t. 43; S. Herbst, *Kleck 1506*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 1934; S. Herbst, *Najazd tatarski w 1512 r.*, w: Idem, *Potrzeba historii, czyli o polskim stylu życia*, Cz. 3, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1978.

W niniejszej monografii korzystałam z opracowań polskich i w możliwie jak największym zakresie z obcojęzycznych. Niezwykle pomocne były dzieła Ilony Czamańskiej, Zdzisława Spieralskiego oraz Marka Plewczyńskiego. W opracowaniu tematu walk o Pokucie pomocne okazały się także artykuły z początków XX wieku autorstwa Antoniego Borzemskiego i Olgerda Górki. Posiłkowałam się też pracami Janusza Smołuchy, Dariusza Kołodziejczyka, Krzysztofa Pietkiewicza i Lucjana Faca⁵. Wykorzystałam literaturę rumuńską, ze szczególnym uwzględnieniem prac autorstwa Ovidiu Cristei, Liviu Pilata, Ștefana S. Gorovei, Radu Constantinescu, Viorela Panaite i Liviu Cîmpeanu⁶.

⁵ Prace zostały wyszczególnione w bibliografii.

⁶ L. Cîmpeanu, *Anul 1432: începutul conflictului dintre Ilie vodă și Ștefan vodă, fiii lui Alexandru cel Bun. Documente inedite din arhiva Ordinului Teuton*, „Studii si Materiale de Istorie Medie” 2015, vol. XXXIII; Idem, *Cruciadă împotriva lui Ștefan cel Mare. Codrii Cosminului 1497*, Editura Humanitas, București 2022; Idem, „Ein Rewsze mit namen Mucha...”. *Din relațiilor moldo-polone în 1486/1488–1491*, „Analele Putnei” 2015, vol. 11/2; O. Cristea, *Campania din 1484 în lumina unor noi izvoare venețiene*, în *Ștefan cel Mare și Sfânt. Atlet al credinței creștine*, Sfânta Mănăstire, Putna 2004; Idem, *Matthias Corvin et l'expédition de Bazeyid II contre la Moldavie (1484)*, „Revue Roumaine d'Histoire” 2003, vol. XLII, no. 1–4; Idem, *Pacea din 1486 și relațiile lui Ștefan cel Mare cu Imperiul Otoman în ultima parte a domniei*, „Revista de Istorie” 2004, vol. XV, no. 3–4; Idem, *A Second Front: Wallachia and the “Long War” against the Turks*, in: *Europe and the “Ottoman World”: Exchanges and Conflicts (16th–17th centuries)*, eds. R.G. Păun, G. Karman, Isis Press, Istanbul 2013; O. Cristea, *A Strange Tale: King John Albert's Moldavian Campaign (1497) in Marino Sanudo's Diarii*, „Medieval and Early Modern Studies for Central and East Europe” 2013, vol. 5, s. 117–134; Idem, *Ami de lami et ennemi de l'ennemi: la collaboration militaire moldo-ottomane pendant la règne d'Etienne le Grand*, „Medieval and Early Modern Studies for Central and Eastern Europe” 2011, vol. 3; O. Cristea, M. Coman, *O scrisoare pierdută. Ștefan cel Mare și boierii de margine ai Țării Românești*, „Analele Putnei” 2013, vol. 11, no. 1; O. Cristea, *Knocking at the Enemy's Gate: Gesture of Power of Bogdan III of Moldavia (1509)*, in: *Orient et Occident. Construction des identités en Europe médiévale*, ed. L. Diaconu, Editura Universității București, București 2014; O. Cristea, *O întâmplare din Tara Sfânta a secolului al XII-lea și legenda mamei lui Ștefan cel Mare*, „Analele Putnei” 2011, vol. 7/1; Idem, *The Friend of My Friend and the Enemy of My Enemy: Romanian Participation in Ottoman Campaigns*, in: *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth–Seventeenth Centuries*, eds. G. Karman, L. Kunčević, Brill, Leiden 2013; O. Cristea, *The Quest for Maritime Supremacy in the Black Sea During the Later Middle Ages*, in: *The Balkans and Caucasus. Parallel Processes on the Opposite Sides of the Black Sea*, eds. I. Biliarsky, O. Cristea, A. Oroveanu, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge 2012; Ș.S. Gorovei, *O controversă: „doamnele” lui Bogdan al III-lea*, „Studii și Materiale de Istorie Medie” 2009, vol. 27; Idem, *Titlurile lui Ștefan cel Mare. Tradiție diplomatică și vocabular politic*, „Studii și Materiale de Istorie Medie” 2005, vol. 23; Idem, *Contribuții pentru istoria domniei lui Bogdan al III-lea*, „Analele Putnei” 2008, vol. 1; Ș.S. Gorovei, M.M. Székely, *Documente regăsite dintr-o arhivă pierdută*, „Studii si Materiale de Istorie Medie” 2002, vol. 20; Idem, *Old Questions*,

Ponadto odwołałam się do opinii historyków tureckich⁷, niemieckich⁸, węgierskich i angielskich⁹.

Old Cliches. New Approaches, New Results? The case of Moldavia, in: *The Ottoman Conquest of the Balkans. Interpretations and Research Debates*, Hrsg. O.J. Schmitt, „Österreichische Akademie der Wissenschaften”, philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte, 872. Band, Wien 2016; Ș.S. Gorovei, *Moldova în „Casa Păcii”. Pe marginea izvoarelor privind primul secol de relații moldo-otomane*, „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol” 1980, vol. XVII; Idem, *O Doamnă a Moldovei care nu a existat: Nastasia, soția lui Bogdan al III-lea*, „Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Istorie” 2008–2009, vol. LIV–LV; Idem, *Pacea moldo-otomană din 1486. Observații pe marginea unor texte*, în: *Ștefan cel Mare și Sfânt 1457–1504. Portret în istorie*, Sfânta Mănăstire, Putna 2004; Idem, *Petru Rareș: 1527–1538; 1541–1546*, Editura Militară, București 1982; Idem, *Documente de la Ștefan cel Mare. Observații pe marginea unor mențiuni vechi*, „Analele Putnei” 2010, vol. 6/2; Ș.S. Gorovei, M.M. Székely, *Princeps omni laude maior. O istorie o lui Ștefan cel Mare*, Sfânta Mănăstire, Putna 2005; Ș.S. Gorovei, *Mai 1498: Ștefan cel Mare și Polonia*, „Analele Putnei” 2014, vol. 10; Idem, *Maria Despina, doamna lui Radu cel Frumos*, „Analele Putnei” 2006, vol. 2; Idem, *Mușatinii*, Editura Albatros, București 1976 [przedruk: Editura Basarabia, Chișinău 1991]; Idem, *Trei „probleme” din biografia lui Ștefan cel Mare*, „Analele Putnei” 2010, vol. 6/1 i inne wyszczególnione w bibliografii.

⁷ H. Inalcik, *The Ottoman Turks and the Crusades 1451–1522*, in: *A History of the Crusades*, Vol. 6, ed. K.M. Setton, University of Wisconsin Press, Wisconsin 1989; F. Merçan Özden, *Constructing a Self-Image in the Image of the Other*, in: *Practices of Coexistence: Constructions of the Other in Early Modern Perceptions*, eds. M.D. Birnbaum, M. Sebök, Central European University Press, Budapest 2017 i inne wyszczególnione w bibliografii.

⁸ *Kirche – Staat – Nation. Eine Geschichte der katholischen Kirche in Siebenbürgen vom Mittelalter bis zum frühen 20. Jahrhundert*. Az Erdélyi Katholicizmus múltja és jelene, Hrsg. J. Bahlcke, K. Zach, IKGS Verlag, München 2007; G. Gündisch, *Vlad Tepes und die sächsischen Selbstverwaltungsgebiete Siebenbürgens*, „Revue Roumaine d'Histoire” 1969, vol. VIII; K.A. Huber, *Katholische Kirche und Kultur in Böhmen. Ausgewählte Abhandlungen*, Religions- und Kulturgeschichte in Ostmittel- und Südosteuropa, Band 5, Hrsg. J. Bahlcke, R. Grulich, Lit Verlag, Münster 2005; R. Möhlenkamp, *Die ältesten Siegel moldauischer Städte*, „Jahrbücher für Geschichte Osteuropas”, Neue Folge, Bd. 29/3, 1981 i inne wyszczególnione w bibliografii.

⁹ P. Fodor, *Ottoman Policy toward Hungary, 1520–1541*, „Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae” 1991, vol. 45; Idem, *The Unbearable Weight of Empire*, Research Centre for Humanities, Hungarian Academy of Science, Budapest 2016; G. Pálffy, *Hungary between two empires 1526–1711*, Indiana University Press, Bloomington 2021; Idem, *The Habsburg Defense System in Hungary Against the Ottomans in Sixteenth Century: A Catalyst of Military Development in Central Europe*, in: *Warfare in Eastern Europe, 1500–1800*, ed. B.J. Davies, Brill, Leiden–Boston 2012; G. Pálffy, *The Kingdom of Hungary and the Habsburg Monarchy in the Sixteenth Century*, Columbia University Press, New York 2009; J. Kádár, *Szolnok-Doboka vármegye Monographiája*, Vol. 2: *A vármegye községeinek részletes története*, Dej 1900–1905; G. Káldy-Nagy, *A török állam hadseregének kialakulása I. Szulejmán korára*, in: F. Szakály, *Mohács. Tanulmányok a mohácsi csata 450. évfordulója alkalmából*, szerk. F. Szakály, Akadémiai

Konstrukcja pracy

Relacje polsko-mołdawskie zostaną przedstawione w latach 1492–1538. Datę początkową wyznacza objęcie rządów w państwie polskim przez Jana Olbrachta, zaś końcową upadek hospodara mołdawskiego Piotra Raresza oraz zwiększenie podporządkowania politycznego Mołdawii wobec Turcji osmańskiej, co zlikwidowało konflikt mołdawsko-polski o Pokucie. Ponadto zdobycie przez Turków Budziaku skutkowało powstaniem bezpośredniej granicy z Imperium Osmańskim. Wyznaczenie takiej daty początkowej podyktowane było faktem, iż dzieje polsko-mołdawskie w XIV i XV wieku zostały w sposób wyczerpujący opisane przez Ilonę Czamańską, nie ma więc żadnego powodu do powielania ustalonych przez nią treści. Toteż w omówieniu panowania Jana Olbrachta najważniejsza była dla mnie wyprawa bukowińska i związany z nią zjazd w Lewoczy, wymagające w moim odczuciu uzupełnienia wiedzy o nowe fakty i źródła. Data końcowa to usunięcie z tronu mołdawskiego Piotra Raresza przez Sulejmana Wspaniałego. Raresz powróci wprawdzie na tron mołdawski w roku 1541, jednak już jako marionetka sułtana i, jak wspomniałam, zwiększy się podporządkowanie polityczne Mołdawii wobec Turcji. Zatem data 1538 oznacza koniec walk Polski z Hospodarstwem Mołdawskim o Pokucie. Celowo nie zakończyłam pracy na roku 1526, który w części państw Europy Środkowej (Węgry, Czechy) uznaje się za ostateczną datę zakończenia średniowiecza, ponieważ w relacjach polsko-mołdawskich nie stanowi on żadnej cezury i powodowałby urwanie treści. Pokucie, będące głównym przedmiotem konfliktu polsko-mołdawskiego, zostało bowiem odbite przez stronę polską w kampanii obertyńskiej dopiero w roku 1531, a i ona nie położyła kresu sporom. Zatem zakończenie pracy na 1526 czy nawet 1531 roku z punktu widzenia relacji polsko-mołdawskich nie znajdowało według mnie uzasadnienia.

Praca składa się z trzech rozdziałów. W pierwszym, stanowiącym wprowadzenie do tematu, przedstawiłam sytuację prawno-polityczną Hospodarstwa Mołdawskiego w dobie panowania Stefana Wielkiego. Ponadto – w celu

Kiadó, Budapest 1986; G. Káldy-Nagy, *Suleimans Angriff auf Europa*, „Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae” 1974, vol. 28, no. 2; L. Hopp, *Az „antemurale” es „conformitas” humanista eszméje a Magyar-lengyel hágyományban*, Balassi Kiadó, Budapest 1992; M. Ivanics, *The Military Co-operation of the Crimean Khanate with the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, in: *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth–Seventeenth Centuries*, eds. G. Karman, L. Kunčević, Brill, Leiden 2013; *Magyarország hadtörténete I. A kezdetektől 1526-ig*, Főszerk R. Hermann, L. Veszprémy, Zrínyi Kiadó, Budapest 2017 i inne wyszczególnione w bibliografii.

ukazania oddziałującej na postępowanie władców sfery światopoglądowej i ideologicznej w Europie drugiej połowy XV wieku – podkreśliłam wpływ humanistów na kształtowanie się w tym czasie ideologii „przedmurza chrześcijaństwa”, tak ważnej w polityce państw europejskich, wpływ tychże humanistów na wychowanie królewiczów i formowanie ich światopoglądów politycznych oraz rolę Kallimacha i innych nauczycieli w kształtowaniu zapatrywań politycznych Jana Olbrachta. W rozdziale tym omówiłam również mołdawską politykę polskiego króla, ze szczególnym uwzględnieniem wyprawy bukowińskiej w 1497 roku. Rozdział drugi poświęcony został mołdawskiej polityce Aleksandra Jagiellończyka – jego relacjom ze Stefanem Wielkim w końcowej fazie panowania mołdawskiego władcy oraz przede wszystkim z Bogdanem III Ślepym. W rozdziale trzecim, najobszerniejszym i stanowiącym najważniejszą część pracy, naświetliłam zawile relacje Zygmunta Starego najpierw z Bogdanem III, następnie ze Stefanem Młodym i wreszcie z Piotrem Rareszem. Ze względu na specyfikę czasów, w których Mołdawia znalazła się w centrum zainteresowania wielkich potęg: Polski, Turcji i Węgier, a sam hospodar przejawiał szerokie ambicje i plany polityczne i w celu ich osiągnięcia stosował politykę skłócania ze sobą swych wrogów oraz wykorzystywania nadarzających się szans, konieczne było odwoływanie się do szerszego tła politycznego, by zrozumieć przyczyny zajmowania takiego, a nie innego stanowiska zarówno przez hospodara, jak i przez króla polskiego we wzajemnych stosunkach.

Praca traktuje w znacznej mierze o średniowiecznej Mołdawii i Siedmiogrodzie, które dziś są częścią państwa rumuńskiego, dlatego zastosowałam właściwe dla czasów dzisiejszych nazewnictwo miejscowości w celu ich łatwiejszego zidentyfikowania. Szczególnie bowiem Siedmiogród jest pod względem nazewnictwa niejednorodny. W źródłach na określenie tej samej miejscowości pojawiają się nazwy węgierskie, niemieckie i rumuńskie. W celu ujednolicenia nazewnictwa i ułatwienia Czytelnikowi identyfikacji wymienianych miast i miejscowości w tekście zastosowałam przede wszystkim nazewnictwo rumuńskie bądź polskie, jeżeli miejscowości te są bardziej znane Czytelnikowi w języku polskim (np. Suczawa, Koźmin, Bukowina). Przy pierwszym wystąpieniu danej nazwy podawałam w nawiasach inne pojawiające się w źródłach określenia danej miejscowości.

Baza źródłowa

Kwerenda ze względu na bardzo szeroki zakres źródeł objęła Polskę, Niemcy, Austrię, Węgry, Rumunię i Rosję. Kwerendę w Warszawie przeprowadziłam w pierwszej kolejności w Archiwum Głównych Akt Dawnych, posiadającym liczne, cenne dla mojej pracy archiwalia, takie jak Dokumenty Traktatowe Tureckie, Księga Poselstw, Metryka Koronna, Rachunki królewskie, Rejestry popisowe wojska koronnego, Rachunki z przychodów i wydatków na potrzeby wojska z lat 1472–1794 oraz inne dokumenty. Szczególnie wartościowe informacje znalazłam wśród Dokumentów Traktatowych Tureckich oraz *Libri Legationum*. W Bibliotece Narodowej znajdują się z kolei Teki Górskiego. Kwerenda w Krakowie objęła Bibliotekę Czartoryskich oraz Bibliotekę Jagiellońską i zaowocowała wykorzystaniem szczególnie przydatnych Tek Naruszewicza oraz kilku rękopisów. Do kolejnych źródeł dotarłam w archiwach we Wrocławiu, w Poznaniu, Gdańsku i Kórniku. Jednak prawdziwą kopalnią dokumentów, odnoszących się w szczególności do XVI-wiecznych relacji polsko-mołdawskich (tematu poruszanego głównie w rozdziale trzecim niniejszej pracy), okazał się Haus- Hof- und Staatsarchiv w Wiedniu. Znajduje się tam zdecydowana większość dokumentów dotyczących Mołdawii, księstw naddunajskich oraz tureckich i węgierskich z tego okresu. Przede wszystkim zbiory Poloniki (Polonica I 1 i I 3), Ungariki¹⁰ (Ungarica 6/7–37/38) i Turciki (Turcica I 1, Konv. 3 i Turcica I 3, Konv. 2, 3, 4) stanowią nieocenione źródło wiedzy o tamtych czasach. Przejrzałam również pozostałe zbiory tamtejszego archiwum: Kriegsakten, Große Korrespondenz, Türkische Urkunden, znajdując ważne i ciekawe dokumenty. Z kolei wiedeński Kriegsarchiv posiada mapy z czasów oblężenia Wiednia przez Turków w roku 1529. Wiele wniosły także poszukiwania w archiwach rumuńskich. Źródła dyplomatyczne nie zachowały się, jednak znalezione dokumenty w archiwach w Braszowie, Sybinie i Bukareszcie pozwoliły na uzupełnienie i rozwinięcie wiedzy na temat stosunków Polski z Mołdawią, a przede wszystkim mołdawskiej polityki w Siedmiogrodzie. W Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin znalazłam kilka dokumentów świadczących o pomocy udzielanej Piotrowi Rareszowi przez władcę Brandenburgii Joachima II. Kwerenda przeprowadzona w Norymberdze nie zaowocowała

¹⁰ W tomach Ungarica 36, 37/38 występuje podwójna numeracja. Czasem wyszczególniona jest ta pierwsza, która jednak czasem znika i wówczas pojawia się druga, a czasem obie pojawiają się równolegle. W takich wypadkach zaznaczałam drugą numerację w nawiasie obok pierwszej.

znalezieniem dokumentów ze zjazdu w Lewoczy, które według XIX-wiecznych historyków (Friedrich Wagner) powinny się tam znajdować.

W celu ukazania relacji Mołdawii z Siedmiogrodem niezwykle owocna kwerenda miała miejsce na Uniwersytecie w Heidelbergu, w Siebenbürgen Institut z największym w Europie zbiorem źródeł dotyczących historii Siedmiogrodu.

* * *

Niniejsza książka zwiędza moją ponaddziesięcioletnią pracę dotyczącą Gospodarstwa Mołdawskiego na przełomie XV i XVI wieku. Nie powstałaby ona, gdyby nie pomoc i życzliwość wielu osób, którym w tym miejscu chciałabym podziękować. W pierwszej kolejności pragnę złożyć podziękowania mojemu promotorowi i wieloletniemu mentorowi, Panu Profesorowi Jerzemu Sperce, za niezliczone cenne uwagi, wsparcie i nieustanną pomoc. Równie wielkie podziękowania kieruję w stronę recenzentów niniejszej pracy: mojej mentorki, Pani Profesor Ilony Czamańskiej, która przez lata wspierała mnie cennymi radami i wskazówkami, dzieląc się swą ogromną wiedzą dotyczącą Mołdawii i państw bałkańskich, oraz Pani Profesor Lilii Zabolotnai za merytoryczne wsparcie i ogromną życzliwość. Chciałabym podziękować również Panu Profesorowi Stanisławowi Sroce za cenne konsultacje i wskazówki dotyczące omawianych kwestii węgierskich oraz Panu Profesorowi Valentinovi Constantinowowi. Specjalne podziękowania składam także na ręce mojego przyjaciela Radu Bailau za niezliczone godziny, które poświęcił na nauczanie mnie języka rumuńskiego, oraz za pomoc w tłumaczeniach.